

“Zij begrijpen pas echt wat je bedoelt”

*Een kwalitatief onderzoek naar de inzet van ervaringsdeskundigheid in de transitie naar
volwassenheid van jongeren in de jeugdhulp*

Student: Eva van Harn
Studentnummer: 6168418
Datum: 27-06-2019
Thesisbegeleider: Dr. Joyce Endendijk
2e beoordelaar: Dr. Charlotte Vissenberg
Stageorganisatie: Youké Sterke Jeugd
Aantal woorden: 8225

Samenvatting

Een deel van de jongeren die 18 jaar worden dreigen dak- of thuisloos te worden wanneer zij uitstromen uit de jeugdhulp. In dit onderzoek lag de focus op het inzetten van jonge ervaringsdeskundigen in de ondersteuning van deze jongeren in hun transitie naar volwassenheid. De inzet van ervaringsdeskundigheid in de jeugdhulp is tot nu toe onvoldoende onderzocht. Het doel was inzicht verkrijgen in hoe ervaringsdeskundigheid ingezet kan worden in de ondersteuning van deze jongeren, om vervolgens aanbevelingen te formuleren richting het beleid van Youké. Hiervoor is het Leef- en leerhuis van Youké, waar ze ervaringsdeskundigheid inzetten, als casestudy gebruikt. In deze kwalitatieve studie zijn 10 semigestructureerde interviews afgenomen met ervaringsdeskundigen die werkzaam zijn in de jeugdhulp, jongeren van het Leef- en leerhuis (17 tot 23 jaar), professionals die samenwerken met ervaringsdeskundigen en experts op het gebied van ervaringsdeskundigheid. Hieruit volgde dat de respondenten positief tegenover de inzet van ervaringsdeskundigheid in de jeugdhulp staan, omdat zij (h)erkenning, begrip en hoop kunnen bieden. De professionals zijn daarentegen sceptisch vanwege zorgen omtrent de afstand en nabijheid van ervaringsdeskundigen naar jongeren. Voorwaarden voor de inzet van ervaringsdeskundigheid zijn duidelijkheid over de ontwikkeling van ervaringsdeskundigheid en het bevorderen van de wederzijdse beeldvorming tussen professionals en ervaringsdeskundigen. Door de discussie over de rol van de ervaringsdeskundigen aan te gaan zal de samenwerking tussen ervaringsdeskundigen en professionals bevorderen en de inzet van ervaringsdeskundigheid in de jeugdhulp een grotere kans van slagen hebben.

Trefwoorden: Ervaringsdeskundigheid, ervaringsdeskundigen, jeugdhulp, dak- en thuisloze jongeren

Abstract

A part of the youngsters who turn 18 are risking to become homeless when they leave the youth care due to the Youth Act in the Netherlands. This study focuses on using experiential experts, youngsters who use their experience with care to help other youngsters, in supporting their transition to adulthood. The use of experiential expertise in youth care has not been explored enough yet. The aim of this study was to gain insight into how experiential expertise can be used to support these youngsters and subsequently formulate recommendations for the policy of Youké. The *Leef- en leerhuis* of Youké, where they use experiential expertise, has been used as a casestudy. In this qualitative study, 10 semi-structured interviews were conducted with experiential experts working in youth care, youngsters who have been enrolled in youth care (17 to 23 years), professionals working with experiential experts, and experts in the field of experiential expertise. Results showed that the respondents were positive about the use of experiential experts in youth care, because they offer recognition, understanding and hope for youngsters. The professionals on the other hand, were a bit more sceptical because they worry about the balance between the distance and proximity of the experiential experts to the youngsters. Furthermore, clarity about the development of experiential expertise and improving the mutual perception of the professionals and experiential experts are important for the use of experiential expertise. By starting a discussion about the role of the experiential experts, the cooperation between experiential experts and professionals might be improved and the use of experiential expertise in youth care will have a greater chance of success.

Keywords: Peer support, experiential experts, youth services, homeless youngsters.

In de transitie naar volwassenheid gebeurt er veel met jongeren. Niet alleen lichamelijk, maar ook geestelijk groeien zij steeds meer naar volwassenheid toe (Szwedo, Hessel, Loeb, Hafen, & Allen, 2017). Een geleidelijk proces naar het streven naar zelfstandigheid is echter niet vanzelfsprekend voor iedereen (Franken, 2018), bijvoorbeeld voor jongeren in de jeugdhulp. Landelijk maakte 3.3% van de jongeren van 11 tot 23 jaar gebruik van jeugdhulp (CBS, 2018). Meer specifiek ontving in de gemeente Utrecht ongeveer 11.2% van de jongeren jeugdhulp in 2018 (CBS Jeugd, 2018). Bekend is dat jongeren voortdurend stress kunnen ervaren wanneer hulp eindigt of dreigt te eindigen als zij de volwassen leeftijd bereiken (Juffer, Popma, & Stenstra, 2016). Deze stress, plus het eventuele gebrek aan steun uit het netwerk, kan nadelige gevolgen hebben op de hersenontwikkeling. Tevens lopen de jongeren die jeugdzorg verlaten een verhoogd risico op criminaliteit, dakloosheid en gebrek aan werk en/of opleiding (Donker & Malmberg, 2018; Hayes Piel & Lacasse, 2017). Juist deze jongeren hebben behoefte aan extra emotionele en praktische ondersteuning. De meeste jongeren in de residentiële jeugdhulp voelen zich mentaal nog niet klaar voor het zelfstandig regelen van bijvoorbeeld huisvesting, inkomen en/of opleiding (Baracs et al., 2015). De Nederlandse jongeren blijven gemiddeld tot 24.6 jaar thuis wonen (CBS, 2016), toch wordt verwacht van jongeren in de jeugdhulp dat zij vanaf hun achttiende jaar volledig op eigen benen kunnen staan.

Ervaringsdeskundigen zouden wellicht jongeren emotioneel en praktisch kunnen ondersteunen in de transitie naar volwassenheid wanneer de jeugdhulp eindigt. Bovendien kunnen ervaringsdeskundigen bijdragen aan de transformatie van de jeugdhulp. Uit de eerste evaluatie van de Jeugdwet is namelijk gebleken dat gemeenten meer moeten investeren in het versterken van de eigen kracht en de preventie van verdere hulp (Bucx, De Groot, Hageraats, & Pehlivan, 2018; Friele et al., 2018). Bekend is dat ervaringsdeskundigen dichterbij de cliënt staan en de eigen kracht stimuleren (Repper & Carter, 2011). Echter, een bekende valkuil in de jeugdhulp is de zogenaamde '*continuïumtrap*', waarin de jongere geen ruimte heeft om de regie te houden over het eigen zorgtraject (De Winter & Noom, 2003). Vaak staan professionals en jongeren in de jeugdhulp vijandig tegenover elkaar, maar conflicten en tegengestelde opvattingen zijn onlosmakelijk verbonden met het ontwikkelen van autonomie van de jongere in de transitie naar volwassenheid. De balans vinden tussen onafhankelijkheid en hulp is in hierbij essentieel. Wellicht dat een ervaringsdeskundige een overbruggende of bemiddelende rol kan innemen in de zoektocht van jongeren naar een balans tussen onafhankelijkheid en hulp (Davidson, Bellamy, Guy, & Miller, 2012; Gopalan, Lee, Harris, Acri, & Munson, 2017).

Er is nog te weinig onderzoek gedaan naar de inzet en de effectiviteit van ervaringsdeskundigheid in de jeugdhulp (Gopalan et al., 2017). Onderzoeken richten zich voornamelijk op de ondersteuning door ervaringsdeskundigen binnen de psychiatrie en verslavingszorg (Davidson et al., 2012). Daarnaast geven Naert, Roose, Rapp, en Vanderplasschen (2017) aan dat er meer kwalitatief onderzoek nodig is naar de visie van jongeren op de continuïteit van de (jeugd)hulp. Om deze redenen is het van belang om de inzet van ervaringsdeskundigheid in de jeugdhulp te onderzoeken. Met name op het gebied van de ondersteuning in de transitie naar volwassenheid. Het huidige onderzoek heeft als doel inzicht te verkrijgen in de inzet van ervaringsdeskundigheid in de ondersteuning van jongeren in de jeugdhulp in de transitie naar volwassenheid. De bijbehorende onderzoeksvraag richt zich op wat de essentiële elementen zijn voor de inzet van ervaringsdeskundigen in de ondersteuning van jongeren richting volwassenheid.

Voor dit onderzoek wordt er gebruikt gemaakt van een casestudy. Youké, een specialistische jeugdhulporganisatie in midden Nederland, wil namelijk de continuïteit van de jeugdhulp vergroten en de overgang naar volwassenheid ondersteunen. Om die reden schreven zij in 2015 een plan voor het Ervarings(t)huis. Een huis waarin jongeren van 17 tot en met 23 jaar, die tijdelijk geen veilige woonomgeving hadden, konden werken naar zelfstandigheid met de ondersteuning van ervaringsdeskundigen. Dit plan werd uitgevoerd in samenwerking met Be4You2, een stichting die ervaringsdeskundigen traint. Voor beide partijen verliep de uitvoering niet zoals gewenst waardoor de samenwerking is stopgezet en Youké verder is gegaan met het Leef- en leerhuis. Als criterium moeten de jongeren in het Leef- en leerhuis een vorm van dagbesteding hebben zoals stage, opleiding en/of (vrijwilligers-)werk om in aanmerking te komen voor een plaatsing in het Leef- en leerhuis. Tijdens het traject hebben zij de regie over de eigen persoonlijke doelen, krijgen zij ondersteuning van een ervaringsdeskundige en waar nodig van professionals van Youké. Echter, er heerst onduidelijkheid over de inzet van ervaringsdeskundigheid in deze context.

Theoretische beschrijving

Ervaringsdeskundigheid is een veelgebruikt begrip en er heerst discussie over de verschillende vormen en toepassingen ervan in de zorg (Driessen et al., 2015). Het is daarom van belang een eenduidige definitie van ervaringsdeskundigheid aan te houden.

Ervaringsdeskundigheid betekent dat een persoon de eigen ervaringen serieus neemt, deze verwerkt, hierop reflecteert en vergelijkt met soortgelijke ervaringen van anderen (Boertien & Van Bakel, 2012). Ervaringsdeskundigen halen de gemeenschappelijke kenmerken uit de verschillende ervaringen en weten dit over te dragen aan derden met het ondersteunen van de

hulpverlening als doel. Ervaringsdeskundigheid onderscheidt zich van ervaringskennis waarin men leert van (meerdere) ervaringen en hierop individueel en/of collectief reflecteert. Het eigen herstel van de (voormalig) cliënt wordt dus gebruikt voor het herstel van anderen (Numans & Van Regenmortel, 2016). Dit kan alleen, maar ook in samenwerking met een team van professionals (Davidson et al., 2006; Van Gestel-Timmermans, 2011).

Een belangrijk aspect in ervaringsdeskundigheid is *peer support*, de wederzijdse ondersteuning van leeftijdsgenoten (Mead et al., 2001; Van Gestel-Timmermans, 2011). *Peer support* kan de sociale ondersteuning verzorgen die cliënten mogelijk niet kunnen ontvangen van professionals en familie of vrienden. Zij bieden cliënten ondersteuning, acceptatie, begrip, empathie en gemeenschapsgevoel. Tevens bieden deze ervaringsdeskundigen ook aanmoediging en hoop aan cliënten (Davidson, Chinman, Sells, & Rowe, 2006; Walker, Baird, & Welch, 2018). Verschillende onderzoekers zijn van mening dat jongeren meer geholpen zijn met jonge ervaringsdeskundigen dan met volwassen professionals (Gopalan et al., 2017; Walker et al., 2018). Net als de jongeren hebben deze jonge ervaringsdeskundigen te maken met de ontwikkelingstaken van de adolescentie (i.e. identiteitsontwikkeling en exploreren; Arnett, 2000). Zij kunnen zich op deze manier beter met hen identificeren (Gopalan et al., 2017). Jonge ervaringsdeskundigen kunnen kwetsbare jongeren met emotionele en/of gedragsproblemen helpen in de overgang van zorgsystemen en de transitie naar volwassenheid en ook in het stimuleren van onderwijs en kansen op een baan vergroten (Ellison et al., 2015).

Onder het concept ervaringsdeskundigheid liggen volgens Barton en Henderson (2016) twee psychosociale theorieën ten grondslag, de *Social Comparison Theory* (Sociale vergelijkingstheorie, Festinger) en de *Social Learning Theory* (Sociale leertheorie, Bandura). Als eerste stelt Festinger in de sociale vergelijkingstheorie dat individuen zichzelf evalueren op basis van de vergelijking van de eigen overtuigingen en verlangens met die van de ander. Dit kan zowel een positieve als een negatieve opwaartse sociale vergelijking zijn. Onderzoek wijst uit dat de positieve opwaartse sociale vergelijking de motivatie van de jeugdige vergroot om zichzelf te verbeteren (Taylor & Lobel, 1989). Door jongeren te laten omgaan met ervaringsdeskundigen die zelf succesvol de transitie naar volwassenheid hebben doorlopen, kunnen zij zelf ook toewerken naar een succesvolle transitie zodra de jeugdhulp stopt (Glass, DeLeon, Bassuk, & Berkman, 2006). Bovendien beschrijft deze theorie dat de vergelijking met anderen afneemt wanneer de mening en vaardigheden van de ander meer verschillen (Barton & Henderson, 2016; Gopalan et al., 2017). Met andere woorden, in tegenstelling tot

professionals zullen ervaringsdeskundigen eerder gezien worden als gelijke vanwege de gedeelde ervaringen.

De sociale leertheorie van Bandura daarentegen stelt dat mensen niet alleen leren door het observeren van andermans houding en gedrag, maar ook van de uitkomsten daarvan. Toegepast op ervaringsdeskundigheid biedt een ervaringsdeskundige een *live model* waarin gewenst gedrag met zichtbare gevolgen wordt getoond aan de observerende persoon (Barton & Henderson, 2016). Op deze manier kan de ervaringsdeskundige als rolmodel fungeren (Davidson et al., 2012). Om deze gedragsverandering teweeg te brengen is als eerste besef van belang dat de huidige levensstijl een persoonlijk gewaardeerde uitkomst bedreigt. Daarnaast is het besef dat deze gedragsverandering bedreigingen kan verminderen belangrijk om gedragsverandering teweeg te brengen. Tot slot dienen zij gemotiveerd te zijn om het nieuwe gedrag aan te nemen (Barton & Henderson, 2016). Ervaringsdeskundigen kunnen gedragsverandering op deze gebieden promoten door indirect en expliciet bewijs te leveren dat gedragsverandering mogelijk is.

Programma's en interventies, binnen de jeugd geestelijke gezondheidszorg en jeugdhulp, hanteren een eigen invulling van het begrip ervaringsdeskundigheid. Gopalan en collega's (2017) hebben in een recent review dertig programma's met ervaringsdeskundigen geanalyseerd op thema's zoals programmadoelen, rol van jonge ervaringsdeskundigen, kerncompetenties, training en supervisie. Daarvan waren zeventien programma's *partially peer-delivered* (gedeeltelijk door ervaringsdeskundigen geleverd). Overeenkomend met het Leef- en leerhuis, richten deze programma's zich voornamelijk op de transitie naar volwassenheid. Binnen de *partially peer-delivered* programma's komen verschillende kerncompetenties naar voren. De jonge ervaringsdeskundige moeten verder in het herstelproces zitten dan de jongeren die zij ondersteunen. Zij dienen specifieke vaardigheden te bezitten zoals helder mondeling en schriftelijk communiceren, cultureel competent werken en ervaringskennis hebben over het herstelproces. Verder wordt verwacht dat deze ervaringsdeskundigen een training volgen in interpersoonlijke ondersteuningsvaardigheden. Dit houdt in dat zij grenzen leren aangeven, weten hoe zij moeten handelen bij conflicten, actief luisteren en lastige gesprekken initiëren. Ook zijn vaardigheden passend bij de betreffende interventie, het stimuleren van empowerment, managen van groepen en cultureel sensitief werken (e.g. bewust van culturele verschillen en daarop inspelen) vereist. Het literatuuronderzoek liet tevens zien dat de begeleiding van de jonge ervaringsdeskundigen verschillend geregeld was bij de *partially peer-delivered* programma's. Bij acht van de onderzochte programma's werd supervisie uitgevoerd gericht op de interpersoonlijke

ondersteuning van de ervaringsdeskundigen, en twee van de programma's verzorgden ondersteuning voor de persoonlijke ontwikkeling en herstel als onderdeel van de supervisie. Deze ondersteuning is van belang om eventuele terugval te voorkomen. Er zijn geen uitspraken gedaan over welke vorm van supervisie beter zou zijn voor de jonge ervaringsdeskundigen. Wel is bekend dat het afstemmen op de unieke behoeften en de ontwikkeling van jonge ervaringsdeskundigen van belang is voor hun beroepsontwikkeling (Delman & Klodnick, 2017). Om een succesvolle werkplek voor jonge ervaringsdeskundigen te creëren, dient de organisatie te investeren in factoren zoals werkvertrouwen, regelmatige en individuele supervisie, communicatie met collega's en ondersteuning door collega's.

De bovenstaande kerncompetenties van ervaringsdeskundigen zijn essentieel voor het ondersteunen van de transitie naar volwassenheid van jongeren. Tevens zijn de volgende rollen van ervaringsdeskundigen binnen een *partially peer-delivered* programma belangrijk (Gopalan et al., 2017). In bijna alle programma's geven ervaringsdeskundigen instructie en hebben zij een mentorfunctie. Daarnaast bieden veel ervaringsdeskundigen emotionele ondersteuning, zoals het tonen van begrip, bevestiging geven aan en hoop aanwakkeren bij de jongeren. Ook bieden zij informatie en educatie over bijvoorbeeld de gezondheid en de transitie naar volwassenheid. Sommige ervaringsdeskundigen hebben de taak om input te leveren voor belangenbehartigingsactiviteiten, voornamelijk in besluitvorming van beleid. Een klein deel van de ervaringsdeskundigen biedt ook praktische steun, zoals het verzorgen van vervoer voor jongeren. Andere rollen van ervaringsdeskundigen zijn het ondersteunen van de prioriteitenplanning, opbouwen van vertrouwen en verminderen van isolatie bij jongeren. Ook leveren ze input voor onderzoek en evaluatie en stimuleren ze de voortzetting van onderwijs. Tot slot had twintig procent van deze ervaringsdeskundigen de rol van groepsmanager. In deze rol staat het ontwikkelen, coördineren en faciliteren van groepen centraal om het socialisatieproces van de jongeren te bevorderen. De ervaringsdeskundigen worden in de programma's vaak *Bridge/Culture Brokers* genoemd. Zij kunnen voorkomen dat de communicatie tussen jongeren en volwassenen wegvalt. De hoeveelheid verschillende rollen kan verwarrend zijn en daarom is duidelijkheid over de rol die ervaringsdeskundigen binnen een programma hebben van belang (Barton & Henderson, 2016; Boertien & Van Bakel, 2012; Kemp & Henderson, 2012; Walker et al., 2018).

In de Verenigde Staten wordt de inzet van ervaringsdeskundigheid uitgebreid onderzocht. Ook in Nederland moet deze inzet onderzocht worden, vooral nu Nederland een unieke situatie heeft gecreëerd vanwege de transitie van het jeugdstelsel. Hoewel veel studies benadrukken dat er nog te weinig bewijs is voor de effectiviteit van ervaringsdeskundigheid

(Davidson et al., 2012; Lloyd-Evans et al., 2014; Mead et al., 2001; Walker & Bryant, 2013), blijken er uit deze, veelal in de VS uitgevoerde, studies wel een aantal consistente positieve resultaten. Zo verbetert het gebruik van ervaringsdeskundigen het sociale functioneren (in werk en onderwijs), empowerment en de stabiliteit van symptomen van de jongeren. Echter, dit gold enkel voor jongeren met geestelijke gezondheidsproblemen. Andere studies tonen aan dat de inzet van ervaringsdeskundigheid bij de hulpverlening een positieve invloed heeft op de relatie met de hulpverlener en het functioneren van de cliënt (Van Vught, Kroon, Delespaul, & Mulder, 2012; Wright-Berryman, McGuire, & Salyers, 2011). Wel is bekend dat de volgende aspecten belangrijk zijn voor het slagen van de inzet van ervaringsdeskundigheid (Gopalan et al., 2017; Kemp & Henderson, 2012; Walker & Bryant, 2013): het vooraf trainen van de ervaringsdeskundigen, het ondersteunen van ervaringsdeskundigen tijdens een traject door middel van supervisie, een salaris of beloning geven in plaats vrijwilligerswerk en ervoor zorgen dat een ervaringsdeskundige onderdeel uitmaakt van het team van professionals om de relatie tussen de professionals en ervaringsdeskundigen te bevorderen.

Kortom, er bestaat een duidelijke behoefte aan meer onderzoek naar de inzet en de rol van ervaringsdeskundigen, met name binnen de jeugdhulp. Verschillende studies verwachten dat jonge ervaringsdeskundigen nuttig zijn in de hulp aan jongeren en positieve effecten hebben op hoop, geloof in herstel, empowerment en een vergrote eigenwaarde. De rol van de ervaringsdeskundige binnen een hulpvorm is een belangrijk startpunt voor het uitwerken van beleid rondom de verwachtingen, trainingen en supervisie. Om deze reden heeft het onderzoek als doel inzicht te krijgen in de inzet van ervaringsdeskundigheid in de jeugdhulp en vervolgens aanbevelingen te formuleren richting een vernieuwd beleid van Youké over de inzet van ervaringsdeskundigheid binnen het Leef- en leerhuis. Vanuit deze doelstelling kan de volgende onderzoeksvraag geformuleerd worden: *Hoe kunnen ervaringsdeskundigen worden ingezet om jongeren van 17 tot 23 jaar in de jeugdhulp optimaal te ondersteunen in de transitie naar zelfstandigheid?*

Voor het huidige onderzoek zijn de volgende deelvragen opgesteld:

1. Wat zijn de essentiële kenmerken en rollen van ervaringsdeskundigen in de jeugdhulp volgens professionals, jongeren en ervaringsdeskundigen zelf?
2. Op welke manier werd door Youké ervaringsdeskundigheid in het Ervarings(t)huis ingezet, en wat waren daarbij de werkzame en belemmerende factoren?
3. Wat zijn voorwaarden voor de inzet van ervaringsdeskundigheid in de jeugdhulp?

Methode

Het huidige onderzoek is kwalitatief en verkennend van aard waarin gebeurtenissen, situaties en interacties gedetailleerd beschreven en geïnterpreteerd worden. Het onderzoek bevat kenmerken van een kwalitatief onderzoek, zoals een open benadering tijdens de interviews (Boeije, 2016). De ervaringen en behoeften van verschillende betrokkenen spelen een belangrijke rol in het huidige onderzoek. Door middel van semigestructureerde interviews is het mogelijk om door te vragen voor extra verdieping en/of verduidelijking. Om te achterhalen wat de visie is van de respondenten is kwalitatief onderzoek het best passende soort onderzoek.

Respondenten

Voor het huidige onderzoek zijn verschillende stakeholders geworven om diverse perspectieven te belichten. Het is van belang om verschillende perspectieven te onderzoeken om daarmee de betrouwbaarheid en interne validiteit van het onderzoek te vergroten. Als eerste is een expertinterview afgenomen met de nieuwe bestuurder van Youké. Voorheen was zij werkzaam als bestuurder bij Lister, een GGZ-instelling gespecialiseerd in ervaringsdeskundigheid en is als expert een belangrijke stakeholder in het onderzoek. Verder zijn de twee betrokken professionals, zowel ten tijde van het Ervarings(t)huis als momenteel het Leef- en leerhuis, geïnterviewd. Voor het formuleren van essentiële kenmerken is de ervaring voor en na het Ervarings(t)huis essentieel. Via deze professionals zijn drie jongeren van het Leef- en leerhuis benaderd. Zij zijn bevraagd op hun visie op de inzet van ervaringsdeskundigheid. Verder zijn drie getrainde ervaringsdeskundigen van Expex, een organisatie voor ervaringsdeskundigen, geïnterviewd. Zij zijn niet betrokken bij het Leef- en leerhuis en kunnen om die reden, en vanuit hun expertise als ervaringsdeskundige, een objectief beeld geven over de inzet van ervaringsdeskundigheid binnen de jeugdhulp. Via het netwerk van Youké is een contactpersoon bij Expex benaderd. Tot slot is een expertinterview afgenomen met een onderzoeker en coördinator van de Hbo-opleiding Ervaringsdeskundigheid in Zorg en Welzijn van de Fontys Hogeschool Sociale Studies.

Instrumenten

De semigestructureerde interviews zijn afgenomen aan de hand van vastgestelde interviewvragen, deze zijn op basis van een topiclijst opgesteld. De thema's die besproken zijn in het theoretisch kader vormen een basis voor de topiclijst. In Tabel 1 zijn per deelvraag en groep participanten de topics inzichtelijk gemaakt.

Procedure

De interviews zijn op verschillende locaties afgenomen. Dit was afhankelijk van de keuze van de respondent, waar hij of zij zich op zijn gemak voelde. De ervaringsdeskundigen

zijn geïnterviewd in verschillende koffietentjes, de jongeren in het Leef- en leerhuis. De overige interviews met de professionals en bestuurder van Youké zijn afgenomen op locaties van Youké. Tot slot is het interview met de onderzoeker van het Fontys afgenomen op de locatie van Fontys Hogeschool in Eindhoven. In de uitnodigingsmail is een korte toelichting gegeven op het onderwerp van het onderzoek, namelijk dat het interview in zou gaan op de inzet van ervaringsdeskundigheid in de jeugdhulp en specifiek in de ondersteuning van jongeren naar zelfstandigheid. De vragen zijn niet vooraf gedeeld met de respondenten, zodat zij zich niet specifiek konden voorbereiden.

Tabel 1

Deelvragen, Participanten en Bijbehorende Topics

Deelvragen	Participanten	Topics
1. Essentiële kenmerken en rollen	- Expert (2)	- Definitie
	- Ervaringsdeskundigen Expex (3)	- Kerncompetenties
	- Professionals Leef- en leerhuis (2)	- Rol
	- Jongeren Leef- en leerhuis (3)	- Werkzame elementen - Belemmerende elementen
2. Ervarings(t)huis	- Professionals Leef- en leerhuis (2)	- Ervaring
	- Jongeren Leef- en leerhuis (3)	- Kerncompetenties - Rol/functie - Werkzame elementen - Belemmerende elementen - Training - Begeleiding - Beloning
	- Expert (2)	- Organisatie
	- Ervaringsdeskundigen Expex (3)	- Team positie
	- Professionals Leef- en leerhuis (2)	- Training
	- Jongeren Leef- en leerhuis (3)	- Begeleiding - Beloning/vergoeding

De interviews van gemiddeld een half uur zijn opgenomen middels audio-opname. Waarbij aan het begin van het interview mondelinge toestemming is gevraagd aan de respondenten om aan de *informed consent* te voldoen. De interviews zijn aan de hand van een vaste topiclijst uitgevoerd, opgenomen en getranscribeerd. Tijdens de interviews is een vast

interview schema aangehouden om de interne validiteit te vergroten (Baarda, De Goede, & Teunissen, 2009; Boeije, 2016). Er is enkel doorgevraagd ter verduidelijking of verdieping van de gegeven antwoorden, wat bijdraagt aan de betrouwbaarheid van het onderzoek. De namen van de respondenten zijn geanonimiseerd om te voldoen aan de ethische verantwoording. De ervaringsdeskundigen en jongeren hebben een bedankje (cadeaubon of reep chocolade) ontvangen als blijk van waardering voor hun medewerking aan het onderzoek.

Analyse

De opgenomen semigestructureerde interviews werden uitgewerkt in transcripten en aan de hand van de kwalitatieve data-analyse van Boeije (2016) geanalyseerd. Met behulp van Nvivo is de data per topic geanalyseerd en overzichtelijk gecodeerd. Ten eerste is er sprake geweest van open codering, waarbij de data werd gekoppeld aan een open code die de inhoud van het tekstfragment dekt. Deze open codes zijn in het huidige onderzoek meteen toegevoegd aan het bijbehorende topic. In dit proces zijn de eerste en tweede stap, de axiale codering, samengevoegd. Vervolgens zijn de belangrijkste thema's bepaald tijdens de selectieve codering, en zijn verbanden gelegd om zo de onderzoeksvragen te beantwoorden. In het hele proces was het van belang open te staan voor nieuwe thema's en categorieën naast de topiclijst. Tot slot is gedurende het coderen geen onderscheid gemaakt tussen de groepen respondenten. Enkel voor het beschrijven van de resultaten is gebruik gemaakt van tabellen, in Nvivo, om de verschillen en overeenkomsten tussen de groepen inzichtelijk te maken.

Om de betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten zijn een medestudent en een onderzoeker, werkzaam bij Youké, gevraagd het transcript van hetzelfde interview te coderen. Op deze manier is het mogelijk om overeenstemmingen en verschillen in het coderen te zoeken en de objectiviteit in de codes te garanderen om aan de kwaliteitseisen te voldoen (Boeije, 2016).

Resultaten

In het huidige onderzoek is een analyse uitgevoerd aan de hand van drie deelvragen. In deze resultatensectie worden per deelvraag de belangrijkste bevindingen besproken. Vanuit de analyse zijn verschillende kerncategorieën tot stand gekomen. Deze zijn in de tekst cursief weergegeven en sommigen worden met behulp van citaten verder toegelicht. In Tabel 2 zijn de resultaten in combinatie met de literatuur inzichtelijk gemaakt.

Essentiële Kenmerken en Rollen

Definitie ervaringsdeskundigheid. De definitie van ervaringsdeskundigheid is bevraagd omdat dit concept in de onderzoeksvraag naar voren komt. Terwijl alle

respondenten, behalve één jongere, wisten wat ervaringsdeskundigheid was, was de beschrijving van de definitie verschillend. Volgens de professionals en ervaringsdeskundigen is het een combinatie van *zelf ervaring hebben* en weten hoe je deze *ervaring kunt overbrengen*. Eén van de ervaringsdeskundige zegt daarentegen dat enkel ervaring voldoende is. De experts spreken van een *erkende kennisbron* naast de wetenschap en praktijk en *het vermogen om ervaringen over te brengen* en weten wanneer en op welke manier je deze elementen moet inzetten. De jongeren geven aan dat dezelfde ervaring of zelf ervaring hebben ervaringsdeskundigheid is, maar zeggen niks over het vermogen om over te brengen. Verder spreekt de helft van de respondenten, de experts en een ervaringsdeskundige, over het belang van *collectieve ervaringskennis* om ervaringsdeskundig te worden. Zij leggen uit dat de kern van meerdere ervaringen leidt tot een nieuwe deskundigheid. Hierbij zijn leren van anderen en de ervaring breder kunnen trekken belangrijk. *Individuele ervaringskennis* is volgens een aantal respondenten ervaringen opgedaan in levensontwrichtende situaties. Alleen de experts benoemen een duidelijk verschil in niveaus.

“Het feit dus, ervaring is nog niet ervaringskennis en ervaringskennis is nog niet ervaringsdeskundigheid. Ik denk dat wat ik bedoel met ervaringskennis dat je dus leert om jou eigen ervaringen te beschouwen” (Expert 2)

Kerncompetenties ervaringsdeskundige. De respondenten spraken allemaal over het *gebruiken van de eigen ervaringen* om anderen te helpen. Bijvoorbeeld door advies te geven vanuit de eigen ervaring. Verder zijn een *persoonlijke relatie aangaan* en *aansluiten* belangrijke kerncompetenties volgens de ervaringsdeskundigen, expert en professional. Dit wordt niet genoemd door de jongeren, maar zij noemen, samen met één professional, wel *begrip tonen* als kerncompetentie. Dit werd dit niet door de experts en ervaringsdeskundigen benoemd als kerncompetentie.

“Ik denk sowieso inlevingsvermogen, begrip, geduld en als je met de doelgroep gaat werken is het belangrijk dat je daarin mee kunt bewegen. Dus dat je ook kunt aansluiten bij de doelgroep en dat zonder jezelf te verliezen. Denk dat dat wel erg belangrijk is.” (Professional 2)

Hoop en perspectief bieden wordt enkel door de professionals en expert genoemd. De *balans tussen afstand en nabijheid* blijkt belangrijk te zijn voor de professionals, zij benoemen als enige deze kerncompetentie.

Rol ervaringsdeskundige. De ervaringsdeskundigen kunnen volgens de respondenten verschillende rollen aannemen, zoals brugbouwers, kwartiermakers, de groep samenbrengen en een rol als maatje. Zowel een expert als een ervaringsdeskundige geven aan

dat de ervaringsdeskundige een mooie brug kan zijn, maar dit moet niet de standaard zijn. Enkel de twee professionals benoemen een *aanvullende rol*, naast de hulpverlening. Ook zijn zij de enige respondenten die aangeven dat de ervaringsdeskundige *geen hulpverlener* moet zijn. Volgens hen moet er een duidelijk verschil zijn tussen de rol van de ervaringsdeskundige en de hulpverlener.

Bijna alle respondenten benoemen de ervaringsdeskundige als *contactpersoon*, *vertrouwenspersoon* of *voorbeeldfunctie* en dat de ervaringsdeskundige een *oogje in het zeil* moet houden. Dit houdt in dat zij contact leggen en onderhouden met cliënten. De *ondersteunende rol* wordt door de meeste respondenten benoemd, die rol bestaat uit informatie en advies geven, ook wel een duwtje in de goede richting geven.

“En echt de jongeren, de jongvolwassenen, echt te helpen, een duwtje in de rug.”

(Ervaringsdeskundige 3)

De rol van de ervaringsdeskundige is volgens de helft van de respondenten *afhankelijk van het doel* van de inzet van ervaringsdeskundigheid. Vooral door de jongeren wordt toekomstgericht helpen genoemd, *helpen vooruitkijken*. De professionals en expert benadrukken in deze context het *stimuleren van de persoonlijke ontwikkeling* van de jongeren.

“Echt betekenis geven aan iemands leven, daarin kan een ervaringsdeskundige volgens mij veel betekenen.” (Expert 1)

Werkzame elementen. Alle respondenten benoemen (*h*)*erkenning* als werkzame element van de inzet van ervaringsdeskundigheid. Het daadwerkelijk snappen en herkennen van gedrag bij cliënten. Tevens zijn alle respondenten het erover eens dat de *ervaringsdeskundige dichterbij staat* dan de professional. Het gaat hierbij om een gelijkwaardige en constructieve band met de cliënten.

“Die hulpverleners weten niet hoe jij in die situatie staat en hoe jij je in die situatie voelt en een ervaringsdeskundige wel.” (Jongere 1)

Enkel de professionals spreken hier wederom van de toegevoegde waarde van de ervaringsdeskundige. Volgens hen werkt het alleen wanneer zij een *bijdrage kunnen leveren* aan het hulpverleningsproces.

“Hij moet iets kunnen toevoegen aan het hele proces van de jongere, behalve te kunnen zeggen: Ik heb hetzelfde leed geleden als jij.” (Professional 1)

De respondenten zijn verdeeld in hun mening over leeftijd als werkzaam element. Alle respondenten, behalve de experts, zeggen dat de leeftijd van de ervaringsdeskundige wel uitmaakt, maar zijn het oneens of de ervaringsdeskundige een *leeftijdsgenoot of ouder* moet zijn. Een ervaringsdeskundige en professional zeggen dat het *beide kan*, afhankelijk wat het

doel is. Een ervaringsdeskundige en expert denken dat *het niet uitmaakt*, mits de ervaring is opgedaan op dezelfde leeftijd als de cliënt. Daarbij zien alle respondenten deze *soortgelijke ervaring* als werkzaam element. De ervaring moet hierbij wel in thema overeenkomen.

Verder geeft van elke groep één persoon aan dat de *persoonlijke connectie aangaan* werkzaam is bij de inzet. De vertrouwensband en het serieus genomen worden genoemd als toelichting. Door de professionals worden *matchen en screenen* en *samenwerking met de professionals* vaak genoemd als onderdeel waardoor de inzet van ervaringsdeskundigheid werkt. Voor een optimale samenwerking moeten de professionals volgens de experts deze nieuwe professionaliteit accepteren en bescheiden zijn over de eigen positie. Tot slot geeft een expert aan dat het altijd een *combinatie van verschillende factoren* is wat maakt dat de inzet van ervaringsdeskundigheid werkt.

Belemmerende elementen. Volgens bijna alle respondenten is een belemmerend element wanneer de ervaringsdeskundige *niet ver genoeg in de eigen ontwikkeling/herstel* is. Dit houdt volgens hen in wanneer de ervaringsdeskundige nog in de problemen zit en nog te veel in de individuele ervaringskennis blijft. De *taak overnemen van de professional* wordt gezien als een ander belemmerend element door de ervaringsdeskundigen, experts en jongeren. Iedere groep, behalve de experts, benoemt *geen goede match* met de cliënt als belemmerend element. Dit houdt volgens hen in dat de ervaringsdeskundige niet goed aansluit op de behoefte van de jongere. Verder is opvallend dat enkel de professionals het een belemmerend element vinden wanneer de *afstand en nabijheid niet goed* is. Ze benoemen hierbij dat de ervaringsdeskundige te betrokken raakt bij de jongeren.

Ervarings(t)huis

Ervaring. De ervaring met de inzet van ervaringsdeskundige in het Ervarings(t)huis kon enkel beantwoord worden door één professional en twee jongeren. De ervaring was volgens deze respondenten tweezijdig. Aan de ene kant gaven zij allemaal aan dat *de groep meer een eenheid* werd door de activiteiten met de ervaringsdeskundigen. Verder gaven de jongeren aan dat ze *advies en tips* die zij kregen van de ervaringsdeskundigen fijn vonden. De professional vond de *motivatie* van de ervaringsdeskundigen goed, zij wilden graag helpen. Aan de andere kant *sloot de ervaring niet aan* op de ervaring van de jongeren. De professional gaf daarnaast als enige als belemmerend element aan dat de ervaringsdeskundige en de organisatie een *andere visie* hanteerden. Tot slot werd door één jongere en de professional benoemd dat de ‘hulp’ van de ervaringsdeskundigen soms *als een verplichting voelde* en soms te veel was.

Kerncompetenties. De eigen ervaring kunnen gebruiken voor de hulp van jongeren werd door één jongere en één professional benoemd als kerncompetentie van de ervaringsdeskundigen in het Ervarings(t)huis. Daarnaast gaven dezelfde respondenten aan de ervaringsdeskundigen moesten *luisteren, aansluiten en ondersteunen* als belangrijke competenties.

“Soms de tips waar ik moest zoeken naar een woning of welke dingen er voor mij juist niet handig waren of geen zin hadden, dat heeft mij wel heel erg geholpen.” (Jongere)

Rol. In het Ervarings(t)huis hadden de ervaringsdeskundigen een belangrijke rol. Eén van de ervaringsdeskundigen en de andere verzorgden trainingen en bijeenkomsten. De *groep jongeren samenbrengen* werd als een belangrijkste rol van de ervaringsdeskundigen gezien door de respondenten. De ervaringsdeskundigen brachten volgens de jongeren meer structuur in het huis en zorgden ervoor dat de jongeren meer met elkaar bespraken. Daarnaast benoemen ze beiden *in gesprek gaan* met de jongeren en een *oogje in het zeil houden* als rol van de ervaringsdeskundigen in het Ervarings(t)huis. Overkoepelend boden de ervaringsdeskundigen voornamelijk praktische en emotionele ondersteuning aan de jongeren.

Training, begeleiding en beloning. Deze topics heeft enkel de professional kunnen beantwoorden. Zij geeft aan dat de ervaringsdeskundigen wel een training of opleiding hebben gevolgd. De begeleiding van de ervaringsdeskundige in het huis werd door Youké verzorgd en ging voornamelijk over het Ervarings(t)huis en de persoonlijke ontwikkeling van de ervaringsdeskundige. De andere ervaringsdeskundigen werden door de eigen organisatie begeleid. Tot slot had de ervaringsdeskundige die woonde in het Ervarings(t)huis geen woonlasten en ontving een vergoeding.

Leef- en leerhuis. Het doel van het Leef- en leerhuis is jongeren te ondersteunen in de transitie naar zelfstandigheid. Volgens de jongeren is het Leef- en leerhuis nu fijn om in te wonen, maar er is geen structuur. Er mist volgens hen iets wat de groep samenbrengt. *Af en toe langskomen* wordt door bijna alle respondenten genoemd als belangrijke rol van de ervaringsdeskundige voor het Leef- en leerhuis. Jongeren geven daarbij aan dat de ervaringsdeskundige *niet 24/7 aanwezig* moet zijn. Ook één van de experts vraagt zich af of de ervaringsdeskundige wel in het huis moet wonen. Dit zal volgens haar de gewenste rol van ervaringsdeskundige veranderen. De ervaringsdeskundige in het Leef- en leerhuis moet volgens de expert *geen ervaringsdeskundige professional* zijn, omdat ervaringsdeskundige professionals vaak meer neigen naar de hulpverlenersrol. Het opbouwen van een *community* met oude en nieuwe bewoners wordt verder gezien als een belangrijke taak. Tot slot geeft een

ervaringsdeskundige als tip om *ervaringsdeskundigen mee te laten schrijven in het plan voor het Leef- en leerhuis*.

Voorwaarden

Voorwaarden organisatie. Alle respondenten noemen *matches* als belangrijke voorwaarde. Voornamelijk matches op competenties, maar ook op drijfveer en wensen van de ervaringsdeskundigen. Daarnaast zijn de ervaringsdeskundige en experts het erover eens dat de organisatie *alles moet faciliteren* voor de ervaringsdeskundigen. Als voorbeeld geven zij een eigen werkplek, maar ook ontmoetingen faciliteren en de persoonlijke ontwikkeling stimuleren. Daarnaast vinden de ervaringsdeskundigen het fijn om gelijkwaardig aan de professional behandeld te worden.

“Gewoon zorgen dat als de professionals een kerstpakket krijgen, dat de ervaringsdeskundige ook een kerstpakket krijgt. Het zijn van die hele kleine dingen, die dan toch wel gewoon dat gevoel van waardering kunnen verhogen.”

(Ervaringsdeskundige 1)

Een *eenduidige visie op ervaringsdeskundigheid* binnen de organisatie is volgens de professionals en de experts erg belangrijk. Naast een eenduidige visie vinden zij ook draagvlak creëren binnen de organisatie belangrijk. Als toelichting geven de experts dat het beleid rondom ervaringsdeskundigheid stevig moet staan. Dit vraagt om een cultuurverandering en als organisatie creatief en innovatief willen zijn.

“Dus ik zie ervaringsdeskundigen als een soort vehicle om een cultuurverandering bij de professionals tot stand te brengen.” (Expert 1)

Positie in team. Bijna alle respondenten zeggen dat ervaringsdeskundigen een *onderdeel van het team* van professionals zouden moeten zijn. De professionals en experts zijn voornamelijk voorstanders van een *duidelijk functieprofiel* met daarin afspraken over de rollen en verantwoordelijkheden van de ervaringsdeskundige. Dit werd door de professionals zestien keer en door de experts acht keer benoemd. De ervaringsdeskundigen benadrukken naast deze duidelijke kaders de *vrije rol*. Dit houdt volgens hen in dat de ervaringsdeskundige losstaat van de professional, maar wel nauw met hen samenwerkt. Eén expert is het hier mee eens:

“Die vrije rol is iets wat je goed kunt beschrijven in een functieprofiel.” (Expert 2)

Daarnaast zeggen zij dat de ervaringsdeskundigen en professionals *elkaar regelmatig moeten ontmoeten*. Ze dienen informele en korte lijntjes te hebben met elkaar. Alleen de professionals voegen hieraan toe dat de ervaringsdeskundigen toegang moeten krijgen tot de dossiers en dat strategisch meedenken belangrijk is voor de *samenwerking met de professionals*. Hierbij

vinden de ervaringsdeskundigen het belangrijk dat zij de *professional om hulp kunnen vragen* wanneer zij daar behoefte aan hebben.

De antwoorden van de ervaringsdeskundigen en professionals over het *wederzijds vertrouwen* zijn tegenstrijdig. Professionals vinden dat de ervaringsdeskundigen transparant moeten zijn over het werk en informatie dienen te delen met de professionals. Echter geven de ervaringsdeskundigen juist aan meer behoefte te hebben aan vertrouwen in plaats van rapporteren. Zij zeggen niet altijd de informatie te willen delen met de professionals als dit bijvoorbeeld in vertrouwen met hen is gedeeld. Dit draagt volgens een expert niet bij aan de *wederzijdse beeldvorming*. Hier wordt volgens haar nog steeds een wij-zij strijd gevoerd en daarom moet er een duidelijke functieomschrijving komen.

Training. Alle respondenten zeggen dat een *training essentieel* is voor het werken als ervaringsdeskundige. Echter, er bestaat *veel verschil tussen trainingen* voor ervaringsdeskundigheid. Het *leren van elkaars ervaringen* en *individuele kwaliteiten leren kennen* zijn volgens de ervaringsdeskundigen belangrijke aspecten van de training. De professional voegt hieraan toe niet alleen de ervaringen te leren kennen, maar ook te weten hoe je deze moet inzetten. Verder geven bijna alle respondenten aan dat naast theorie en vaardigheden, zoals communiceren en gespreksvoering, de *zelfreflectie* het belangrijkste is. Het doorleven van het eigen herstelproces staat volgens hen centraal bij zelfreflectie. Tot slot wordt een belangrijk verschil tussen een getrainde ervaringsdeskundige en opgeleide ervaringsdeskundige professional een expert:

“Als je een training doet dan leer je ervaringsdeskundige te worden. Maar hoe meer je daar theorie en methodieken aanhangt, wordt je meer professional.” (Expert 2)

Begeleiding en Beloning. Een gepaste vorm van begeleiding is *coaching* volgens een expert en de ervaringsdeskundigen. Daar voegen enkel de ervaringsdeskundigen nog aan toe dat er altijd genoeg tijd moet worden genomen voor het *in gesprek gaan met de ervaringsdeskundige*. Tot slot geven de experts, ervaringsdeskundigen en een professional aan dat supervisie samen met de professionals goed is, maar ervaringsdeskundigen ook de mogelijkheid moeten krijgen om dit apart van de professionals te kunnen doen. Tot slot zijn alle respondenten het eens dat ervaringsdeskundige een functie is dat een salaris moet krijgen.

Tabel 2

Resultaten Beschrijven in Tabel

	Experts	Ervaringsdeskundigen	Professionals	Jongeren
1.1 Definitie				
Zelf ervaring hebben*		X	X	
Erkende kennisbron	X			
Existentiële vraagstuk in ervaring	X	X		
Delen van ervaringen*		X	X	X
Vermogen overbrengen ervaringen*	X	X	X	
Collectieve ervaringskennis is belangrijk*	X	X		
Individuele ervaringskennis*	X	X	X	X
Duidelijk verschil in niveau*	X			
1.2 Kerncompetenties				
Aansluiten bij jongeren		X	X	
Balans tussen afstand/nabijheid			X	
Begrip tonen*			X	X
Eigen ervaringen gebruiken voor hulp*	X	X	X	X
Afhankelijk van rol ervaringsdeskundige	X			
Hoop en perspectief bieden*	X		X	
Persoonlijke relatie aangaan	X	X	X	
1.3 Rol				
Aanvullende rol			X	
Contact- en vertrouwenspersoon*	X	X	X	X
Goede brug, maar niet altijd	X	X		
Ondersteunende rol*		X	X	X
Persoonlijke ontwikkeling stimuleren*	X		X	
Oogje in het zeil houden*	X	X		X
Rol afhankelijk van doel/vraagstuk	X	X		
Verschillende rollen zijn mogelijk*	X	X	X	X
Voorbeeldfunctie*	X	X	X	
1.4 Werkzame elementen				
(H)erkenning*	X	X	X	X
Begrip*	X	X		X
Bijdrage kunnen leveren			X	
Dichterbij de jongere*	X	X	X	X
Leeftijd				
Maakt wel uit*		X	X	X
Maakt niet uit	X	X		X
Matchen en screenen			X	
Persoonlijke relatie aangaan*	X	X	X	X
Samenwerking met professionals*			X	
Soortgelijke ervaring				
Essentieel*	X	X	X	X
Hoeft niet altijd	X			X
1.5 Belemmerende elementen				
Afstand en nabijheid niet goed			X	
Geen goede match met jongere		X	X	X
Niet ver genoeg in eigen ontwikkeling/herstel	X	X	X	X
Taak overnemen van professional	X	X		X

3.1 Voorwaarden organisatie				
Alles faciliteren	X	X		
Duidelijkheid functieprofiel	X	X	X	
Eenduidige visie op ervaringsdeskundigheid*	X		X	
Matchen op competentie en drijfveer	X	X	X	
3.2 Positie in team met professionals				
Regelmatig ontmoeten*	X	X	X	
Goede samenwerking van belang*			X	
Professional om hulp kunnen vragen		X		
Wederzijds vertrouwen				
Alles delen met elkaar			X	
Hoeft niet alles te delen				X
Wederzijdse beeldvorming niet goed	X			
Onderdeel van team*	X	X	X	X
Vrije rol in team		X		
3.3 Training				
Inhoud training				
Collectieve ervaringskennis leren	X	X	X	X
Grenzen aangeven*			X	
Individuele kwaliteiten en krachten*		X	X	
Theorie		X		
Vaardigheden en zelfreflectie*		X	X	X
Verschil tussen opleiding en training	X	X		
Training is essentieel*	X	X	X	X
3.4 Begeleiding				
Coaching*	X	X		
In gesprek gaan met ervaringsdeskundige		X		
Samen en individuele supervisie	X	X	X	
3.5 Beloning				
Vergoeding afhankelijk van rol	X	X		
Salaris is essentieel*	X	X	X	X

Noot. * = Resultaten komen overeen met de literatuur.

Discussie

De doelstelling van dit onderzoek was inzicht te krijgen in de inzet van ervaringsdeskundigheid in de jeugdhulp, om vervolgens aanbevelingen te formuleren richting een vernieuwd beleid van Youké over de inzet van ervaringsdeskundigheid binnen het Leef- en leerhuis. De resultaten laten zien dat er over het algemeen behoefte is aan de inzet van ervaringsdeskundigheid in de ondersteuning van jongeren naar zelfstandigheid, maar dit moet wel aan een aantal voorwaarden voldoen.

Uit de literatuur komt naar voren dat de eenduidige definitie van ervaringsdeskundigheid mist (Boertien & Van Bakel, 2012). Dit is ook wat is gebleken uit de interviews. Een enkeling gaf daarbij het belang van de individuele en collectieve ervaringskennis aan voor het ontwikkelen van ervaringsdeskundigheid. De individuele ervaringskennis bevat een verhaal van problemen en strategieën waarop men met deze

problemen is omgegaan. Samen met andere ervaringen vormen deze de collectieve ervaringskennis. Als iemand in staat is om deze ervaringskennis door te geven aan anderen, dan spreekt men van ervaringsdeskundigheid. De groep experts was de enige groep die dit onderscheid benadrukten. De overige respondenten benoemden ook de collectieve ervaringskennis, maar het belang hiervan voor de ontwikkeling van ervaringsdeskundigheid, miste in hun antwoorden. Het verbinden van meerdere persoonlijke ervaringen en hier de gemeenschappelijke elementen uit halen, zijn belangrijk voor de ontwikkeling van ervaringsdeskundigheid (Van Haaster, Wilken, Karbouniaris, & Hidajattoellah, 2013). Wanneer het onderscheid in individuele- en collectieve ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid in de training van ervaringsdeskundigen meer centraal zou staan, kan dit mogelijke misverstanden rondom de ontwikkeling van ervaringsdeskundigheid voorkomen. Daarbij is aan te bevelen om ervaringsdeskundigen pas in te zetten wanneer zij het niveau van ervaringsdeskundigheid hebben bereikt.

De kerncompetenties die door de respondenten genoemd zijn kwamen voor een groot deel overeen met de literatuur en het beroepscompetentieprofiel (Van Bakel, Van Rooijen, Boertien, Kamoschinski, Liefhebber, & Kluft, 2013). Opvallend is dat de balans tussen afstand en nabijheid enkel door de professionals is benoemd en dat de andere respondenten die niet aangeven als kerncompetentie. Zij benoemen begrip tonen en het aangaan van een persoonlijke relatie met de jongeren als kerncompetenties van de ervaringsdeskundigen. In deze tegenstelling zit toch een overeenkomst, namelijk de nabijheid en de persoonlijke relatie aangaan. De professionals lijken zich zorgen te maken over de gepaste afstand van de ervaringsdeskundigen tot de jongere. Echter, dit is volgens de literatuur een onderdeel van grenzen kunnen aangeven door ervaringsdeskundigen (Boertien & Van Bakel, 2012). Bekend is dat het aangeven van grenzen een duidelijke kerncompetentie is die de ervaringsdeskundigen leren in de training (Gopalan et al., 2017; Mead et al., 2001; Van Bakel et al., 2013). Om de zorgen bij professionals weg te nemen is meer onderzoek nodig naar het effect van de sterkere nabijheid van ervaringsdeskundigen bij jongeren. Verder spreken de professionals zichzelf soms tegen. Aan de ene kant denken ze dat de inzet van ervaringsdeskundigheid werkt doordat zij dichtbij de jongere staan. Aan de andere kant mag de ervaringsdeskundige niet te betrokken raken bij de jongere. Uit een recent onderzoek is gebleken dat het over het algemeen geaccepteerd wordt dat de ervaringsdeskundige dichtbij de cliënt staat, mits de ervaringsdeskundige een zekere vorm van persoonlijke afstand bewaart en de professional voldoet aan de professionele nabijheid (Thal-Mols, 2018). Volgens Thal-Mols (2018) valt deze afstand en nabijheid eerder onder het thema vertrouwen dan onder het

aangeven van grenzen. De professionals in het huidige onderzoek lijken een sceptische blik te hebben op de inzet van ervaringsdeskundigheid. Wellicht spelen wederzijds vertrouwen en een gebrek aan volledige achtergrondkennis van ervaringsdeskundigheid hierin een rol. Dit sluit aan bij het resultaat dat professionals en ervaringsdeskundigen verschillende opvattingen hebben over de communicatie met betrekking tot het delen van informatie.

De respondenten zijn het allemaal eens dat een ervaringsdeskundige meerdere rollen kan innemen. De benoemde rollen komen voor een groot deel overeen met de literatuur. Verschillende studies benadrukken het belang van de duidelijkheid rondom de rol van de ervaringsdeskundigen (Barton & Henderson, 2016; Boertien & Van Bakel, 2012; Kemp & Henderson, 2012; Thal-Mols, 2018; Walker et al., 2018). Opvallend is dat alleen de professionals benadrukken dat de ervaringsdeskundige geen hulpverlenersrol, maar een aanvullende rol heeft binnen de hulpverlening. Daarbij werkt de inzet volgens hen alleen wanneer ze een bijdrage kunnen leveren aan het hulpverleningsproces en ze samenwerken met de professionals. Het lijkt alsof de professionals de enige respondenten zijn die overtuigd moeten worden van de toegevoegde waarde van de verschillende rollen die ervaringsdeskundigen kunnen hebben. Om die reden raden Boertien & Van Bakel (2012) een rollendiscussie aan ter verkenning van de verschillende verwachtingen. Er hoeft volgens hen niet één specifieke rol beschreven te worden, maar men dient deze discussie te benutten om in kaart te brengen wat de wederzijdse verwachtingen zijn en hier duidelijk afspraken over te maken. Wanneer Youké de inzet van ervaringsdeskundigheid wilt integreren in de werkwijze, zoals in het vernieuwde beleid van het Leef- en leerhuis, is een rollendiscussie van belang om cultuurverandering binnen de organisatie in gang te zetten.

De ervaring die Youké reeds heeft opgedaan met het Ervarings(t)huis laat zien dat de rollendiscussie noodzakelijk is. Uit de resultaten van de tweede deelvraag blijkt dat er behoefte is aan iemand die een oogje in het zeil houdt, het gesprek aangaat met de jongeren, maar niet constant aanwezig is in het huis. De structuur die de ervaringsdeskundigen in het Ervarings(t)huis brachten wordt op dit moment in het Leef- en leerhuis gemist. Dit laat zien dat jongeren aan de ene kant graag afstand willen nemen van de ‘volwassenen’, maar aan de andere kant toch de behoefte hebben aan structuur en iemand die dichtbij hen staat. Dit heeft wellicht te maken met de ontwikkelingsfase waarin deze jongeren zich bevinden. Jongeren hebben grote behoefte aan zelfstandigheid en autonomie, maar tegelijkertijd zijn ze daar nog niet op alle leefgebieden aan toe (De Winter & Noom, 2003). In de hulpverlening gaat het vaak fout in dit pedagogisch spanningsveld, het eerder genoemde ‘*continuumtrap*’. Voor het Leef- en leerhuis zou om die reden een ervaringsdeskundige een passende oplossing zijn om

enerzijds structuur te bieden en anderzijds de zelfstandigheid te stimuleren. Wanneer jongeren zelf mogen beslissen, zal dit bijdragen aan de eigen regie van jongeren (Meinema, 2017). Mogelijk wordt het effect van het Leef- en leerhuis vergroot wanneer de jongeren van het Leef- en leerhuis zelf mogen bepalen op welke manier de ervaringsdeskundigen een bijdrage leveren aan de structuur en zelfstandigheid. Bijvoorbeeld met vaste momenten waarop de ervaringsdeskundige langskomt, aangevuld met extra momenten wanneer de jongeren daar behoefte aan hebben.

De nadruk in de resultaten van de derde deelvraag ligt op de voorwaarden die de organisatie moet stellen om ervaringsdeskundigheid in te zetten. De organisatie dient de ervaringsdeskundige als werknemer te zien, gelijkwaardig aan de professional. Niet alleen in het faciliteren van een eigen werkplek, maar ook in de coaching en salariëring van de ervaringsdeskundigen. De ervaringsdeskundigen hebben behoefte aan die gelijkwaardigheid, maar tegelijkertijd ook aan een vrije rol binnen het team van professionals. De vrije rol wordt in de hersteltheorie ook wel vrije ruimte genoemd. Dit is een belangrijke kernwaarde van de hersteltheorie die niet altijd zichtbaar of voelbaar is maar toch gerealiseerd moet worden om herstel en herstelondersteuning vorm te laten krijgen (Van den Bergh, 2012). Hierbij gaat het om de ruimte die ervaringsdeskundigen krijgen om eigen keuzes te maken, betekenis te geven en nieuwe mogelijkheden te zoeken. Bovendien betekent het dat deze vrije ruimte de mogelijkheid geeft om binnen bestaande machtsverhoudingen eigen kaders te creëren. Dit lijkt in strijd met de behoefte aan duidelijke afspraken, over verantwoordelijkheden en taken van de ervaringsdeskundigen, die bij de professionals heerst. Zij willen op deze manier voorkomen dat de professionals en ervaringsdeskundigen elkaars werk gaan overnemen.

Vaak ontbreekt een organisatie aan functieprofielen en de bijbehorende taken met als gevolg een rollenstrijd tussen professionals en ervaringsdeskundigen (Gopalan et al., 2017; Thal-Mols, 2018). Om dit te voorkomen moeten alle lagen van de organisatie betrokken worden bij de cultuurverandering (Boertien & Van Bakel, 2012; GGZ Totaal, 2016). De organisatie dient een stevig beleid en eenduidige visie te hebben op de inzet van ervaringsdeskundigheid, wat ook uit de resultaten van dit onderzoek is gebleken. Daarnaast is de samenwerking tussen professionals en ervaringsdeskundigen een terugkerend onderwerp in de interviews. Beide hebben verschillende opvattingen over die samenwerking. Wellicht dat deze opvattingen gevormd zijn door aannames en stereotyperingen over de andere groep waardoor er tegenstrijdigheden ontstaan in de wederzijdse beeldvorming tussen professionals en ervaringsdeskundigen. Vertrouwen hebben en vertrouwen krijgen zijn belangrijke aspecten van deze wederzijdse beeldvorming (Thal-Mols, 2018). Om toch tot een complementaire

samenwerking te komen, is het belangrijk om samen op te trekken, een duidelijke taakverdeling en gezamenlijk doel te hebben. Zo ontstaat waardering voor en vertrouwen in elkaar. Naast het bevorderen van de wederzijdse beeldvorming zal dit tevens de communicatie tussen de professionals en ervaringsdeskundigen ten goede komen. Bijvoorbeeld in de afspraken over het delen van informatie door de ervaringsdeskundigen. Volgens Van Dinteren, Claassens en Mols (2018) verdienen de kennisbronnen van professionals en ervaringsdeskundigen beide erkenning, omdat ze complementair zijn. Ze dienen de eigen professionaliteit in relatie tot de ander te bevragen zodat de overlappende consensus bindt en het de hulp aan de cliënt ten goede komt. Een organisatie als Youké dient de rollendiscussie te faciliteren, het beroepscompetentieprofiel te gebruiken in het beschrijven van de taakverdeling en te investeren in de wederzijdse beeldvorming om tot een complementaire samenwerking te komen.

Methodische kanttekeningen

Hoewel de overeenkomsten en verschillen tussen de perspectieven van ervaringsdeskundigen, professionals, jongeren en de experts op het gebied van inzet van ervaringsdeskundigheid binnen de jeugdhulp duidelijk naar voren komen, zijn er toch een aantal methodische kanttekeningen van dit onderzoek te benoemen. Ten eerste zijn in totaal 10 respondenten bevestigd voor het onderzoek. Het respondentenaantal per respondentengroep is slechts twee à drie respondenten. Door het lage respondentenaantal per groep is er geen saturatie bereikt. Vervolgonderzoek dient te streven naar saturatie om de onderzoeksresultaten te bevestigen. Hoewel het aantal bevestigde professionals te weinig is om daar generaliserende uitspraken over te doen, laten verschillende onderzoeken zien dat bepaalde aspecten in de samenwerking in of beleid van organisaties en instellingen daadwerkelijk overeenkomsten zijn met de uitkomsten van het huidige onderzoek. Desalniettemin staat bij kwalitatief onderzoek het verhaal van de respondent centraal. In het huidige onderzoek hebben de respondenten de mogelijkheid gekregen de eigen interpretaties, meningen en ervaringen te delen.

Ten tweede heeft het gebruik van een gemakssteekproef via de contactpersoon bij Expex en de professionals bij Youké ervoor gezorgd dat de positief gedreven en gemotiveerde respondenten zijn ondervraagd. Dit kan wellicht een vertekend beeld geven van de werkelijkheid.

Tot slot zijn ook kanttekeningen te plaatsen betreffende de resultaten over het Ervarings(t)huis. Voorafgaand aan het onderzoek is aangenomen dat de professionals in het huidige onderzoek beide ervaring hadden met het Ervarings(t)huis. Dit bleek tijdens de

interviews niet zo te zijn. Daarnaast was vooraf aangegeven dat de jongeren van het Leef- en leerhuis geen ervaring hebben met het werk van de ervaringsdeskundigen ten tijde van het Ervarings(t)huis. Toch was dit wel het geval. Ook al komen de resultaten van de jongeren en de professionals overeen, kunnen er geen conclusies worden getrokken met betrekking tot de tweede deelvraag. Toekomstig onderzoek dient de werkzaamheid van het Ervarings(t)huis nader te onderzoeken. De meningen en ervaringen van de jongeren en professionals zijn daarentegen wel waardevol voor het onderzoek.

Conclusie

Uit het huidige onderzoek is gebleken dat ervaringsdeskundigen geen hulpverlenersrol moeten vervullen om jongeren van 17 tot 23 jaar optimaal te ondersteunen. In de context van het Leef- en leerhuis dienen ervaringsdeskundigen een ondersteunende rol in te nemen waar jongeren makkelijk mee in contact kunnen komen. Tevens houden zij een oogje in het zeil. Daarnaast is het van belang om de gepaste afstand van de jongeren te bewaren om de zelfstandigheid en autonomie te stimuleren. De voorwaarde geldt dat de organisatie dient te investeren in een stevig beleid en een eenduidige visie op ervaringsdeskundigheid. Onderdeel hiervan is helderheid creëren over de definitie van ervaringsdeskundigheid, te voldoen aan de behoefte om een duidelijk functieprofiel van de ervaringsdeskundige te beschrijven door de betrokken professionals en ervaringsdeskundigen om een rollenstrijd te voorkomen en de werkzaamheid te vergroten. Daarnaast is het van belang de inzet van ervaringsdeskundigheid in de jeugdhulp verder te onderzoeken om de wetenschappelijke literatuur rondom dit te thema te verrijken. Tot slot dienen organisaties te leren van *best practices*, maar vooral te kijken wat passend is binnen de eigen organisatie. Men moet accepteren dat er een nieuwe deskundigheid zich aan de jeugdhulp heeft toegevoegd. Niet alleen kijken naar wat het betekent voor professionals, maar vooral naar wat het betekent voor de jongeren. Zij zijn tenslotte de toekomst.

Referenties

- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469-480.
- Baracs, M. N., Baillieux, C., Van den Heuvel, A., De Jong, M., Kleinjan-Van Zwet, M. M., Mobach, C.E., & Pons, K. (2015). *De zorg waar ze recht op hebben. Onderzoek naar de toegang tot en de kwaliteit van de jeugdhulp na decentralisatie. Deelrapport 2 van 3*. Den Haag: Kinderombudsman.
- Barton, J. & Henderson, J. (2016). Peer support and youth recovery. A brief review of the theoretical underpinnings and evidence. *Canadian Journal of Family and Youth*, 8(1), 1-17.
- Boeije, H. (2016). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*. Amsterdam: Boom uitgevers.
- Boertien, D., & Van Bakel, M. (2012). *Handreiking voor de inzet van ervaringsdeskundigheid vanuit de geestelijke gezondheidszorg*. Utrecht: Trimbos-Instituut.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2018). *Jeugdhulp 1e halfjaar 2018*. Geraadpleegd van <https://jeugdmonitor.cbs.nl/index.php/publicaties/Rapportage-Jeugdhulp-1e-halfjaar-2018>
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2016, 8 juli). *Jongeren blijven langer bij ouders thuis*. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/27/jongeren-blijven-langer-bij-ouders-thuis>
- Davidson, L., Bellamy, C., Guy, K. & Miller, R. (2012) Peer support among persons with severe mental illnesses: a review of evidence and experience. *World Psychiatry*, 11, 123-128. doi:10.1016/j.wpsyc.2012.05.009
- Davidson, L., Chinman, M., Sells, D., & Rowe, M. (2006). Peer support among adults with a mental illness: A report from the field. *Schizophrenia Bulletin*, 32, 443-450. doi:10.1093/schbul/sbj043

- De Winter, M. & Noom, M. (2003). Someone who treats you as an ordinary human being ... Homeless youth examine the quality of professional care. *British Journal of Social Work*, 33, 325-337. doi:10.1093/bjsw/33.3.325
- Delman, J., & Klodnick, V. V. (2017). Factors supporting the employment of young adult peer providers: Perspectives of peers and supervisors. *Community Mental Health Journal*, 53, 811-822. doi:10.1007/s10597-016-0059-6
- Donker & Malmberg (2018). *Jongeren van 16-27 op weg naar zelfstandigheid*. Geraadpleegd van <https://www.16-27.nl/sites/16-27.nl/files/media/files/2019/05/Factsheet%20jongeren.pdf>
- Driessen, E., Holten, J., Huber, M. Passavanti, E., Sedney, P., & Vado Soto, X. (2013). *Begrippenkader ervaringsdeskundigheid en aanverwante begrippen. Who knows?! De inzet van ervaringsdeskundigheid in de beroepspraktijk van geestelijke gezondheidszorg, verslavingszorg en maatschappelijke opvang*. Amsterdam: Paperware.
- Ellison, M. L., Klodnick, V. V., Bond, G. R., Krzos, I. M., Kaiser, S. M., Fagan, M. A., et al. (2015). Adapting supported employment for emerging adults with serious mental health conditions. *The Journal of Behavioral Health Services & Research*, 42, 206-222. doi:10.1007/s11414-014-9445-4?
- Franken, M. (2018, 10 oktober). *Jongvolwassenen en de Participatiewet. Het kan schuren...* Geraadpleegd van <https://www.movisie.nl/artikel/jongvolwassenen-participatiewet-kan-schuren>
- Friele, R. D., Bruning, M. R., Bastiaanssen, I. L. W., De Boer, R., Bucx, A. J. E. H., De Groot, J. F., ... Hageraats, R. (2018). *De eerste evaluatie van de jeugdwet*. Den Haag: ZonMw.

- GGZTotaal. (2016). *De ervaringsdeskundige: een waardevolle toevoeging*. Geraadpleegd van https://www.ggztotal.nl/nw-29166-7-3613770/nieuws/de_ervaringsdeskundige_een_waardevolle_toevoeging.html
- Glass, T. A., De Leon, C. F. M., Bassuk, S. S., & Berkman, L. F. (2006). Social engagement and depressive symptoms in late life longitudinal findings. *Journal of Aging and Health, 18*, 604-628. doi:10.1177/0898264306291017
- Gopalan, G., Lee, S. J., Harris, R., Acri, M. C., & Munson, M. R. (2017). Utilization of peers in services for youth with emotional and behavioral challenges: A scoping review. *Journal of Adolescence, 55*, 88-115. doi:10.1016/j.adolescence.2016.12.011
- Hayes Piel, M. & Lacasse J. R. (2017). Responsive engagement in mental health services for foster youth transitioning to adulthood. *Journal of Family Social Work, 20*, 340-356. doi:10.1080/10522158.2017.1348115
- Juffer, F., Popma, L., & Stenstra, M. (2016). *Pleegkinderen op de drempel*. Eindhoven: Lecturis.
- Mead S., D. Hilton & L. Curtis (2001). Peer support: a theoretical perspective. *Psychiatric Rehabilitation Journal, 25*(2), 134-141.
- Meinema, T. (2017). *Wat werkt bij eigen regie*. Utrecht: Movisie.
- Naert, J., Roose, R., Rapp, R. C., Vanderplasschen, W. (2017). Continuity of care in youth services. A systematic review. *Children and Youth Services Review, 75*, 116-126. doi:10.1016/j.childyouth.2017.02.027
- Numans, W., & Van Regenmortel, T. (2016). *Taboe op ervaringsdeskundigheid in het sociale domein. Sociale Vraagstukken*. Tilburg: Tranzo.
- Repper, J., & Carter, T. (2011). A review of the literature on peer support in mental health services. *Journal of Mental Health, 20*, 392-411. doi:10.3109/09638237.2011.583947

- Szwedo, D. E., Hessel, E. T., Loeb, E. L., Hafen, C. A., & Allen, J. P. (2017). Adolescent support seeking as a path to adult functional independence. *Developmental Psychology*, 53, 949-961. doi:10.1037/dev0000277
- Thal-Mols, J. (2018). *Complementaire samenwerking, of rollenstrijd? Een onderzoeksproject naar de wederzijdse beeldvorming van ervaringsdeskundigen en reguliere professionals over hun eigen rol en die van de ander in het sociaal domein*. Eindhoven: Lectoraat Sociale Veerkracht.
- Taylor, S. E., & Lobel, M. (1989). Social comparison activity under threat: downward evaluation and upward contacts. *Psychological Review*, 96(4), 569.
- Van Bakel, B., Van Rooijen, S., Boertien, D., Kamoschinski, J., Liefhebber, S., & Klufft, M. (2013). *Ervaringsdeskundigheid. Beroepscompetentieprofiel*. Utrecht/Amersfoort: GGZ Nederland, Trimbos-instituut, HEE! En Kenniscentrum Phrenos.
- Van Dinteren, L., Claassens, H., & Mols, J. (2018). *Erkenning is voorwaarde voor samenwerking*. (Essay). Eindhoven: Lectoraat Sociale Veerkracht.
- Van Gestel-Timmermans, J. A. W. M. (2011). *Recovery is up to you: Evaluation of a peer-run course*. Ridderkerk: Ridderprint.
- Van Haaster, H., Wilken, J. P., Karbouniaris, S. & Hidajattoellah, D. (2013). *Kaderdocument ervaringsdeskundigheid*. Utrecht: Kenniscentrum Sociale Innovatie, Hogeschool Utrecht.
- Vught, M., Kroon, H., Delespaul, P., & Mulder, C. (2012). Consumer-providers in assertive community treatment programs/associations with client outcomes. *Psychiatric Services*, 63, 477-481. doi:10.1176/appi.ps.201000549
- Walker, J., Baird, C., & Welch, M. B. (2018). *Peer support for youth and young adults who experience serious mental health conditions: State of the science*. Portland: Research and Training Center for Pathways to Positive Futures, Portland State University

- Walker, G. & Bryant, W. (2013). Peer support in adult mental health services. A metasynthesis of qualitative findings. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 36, 28-34. doi:10.1037/h0094744
- Wright-Berryman, J., McGuire, A., & Salyers, M. (2011). A review of consumer-provided services on assertive community treatment and intensive case management teams. Implications for future research and practice. *Journal of the American Psychiatric Nurses Association*, 17, 37-44. doi:10.1177/1078390310393283